

המבט הפנימי

מאורעות הזמן מבעל בלבבי משכן אבנה

מלחמה - אתחלתא דגאולה (מגילה יז ע"ב)

עמוד א'

מִלְחָמָה - סוֹס

כתיב (ירמיהו ח, ו) הק'שְׁבִּיתִי וְאֶשְׁמַע לֹא אֶן יִדְבְּרוּ אֵין אִישׁ נָחֵם עַל רָעָתוֹ לֹאמַר מָה עָשִׂיתִי כִּלְה נָשָׁב בְּמִרוּצָתָם כְּסוֹס שׁוֹטֵף בְּמִלְחָמָה.

כְּסוֹס שׁוֹטֵף בְּמִלְחָמָה

ופירשו המפרשים כמה פירושים לתוכחת ירמיהו הנביא באומרו 'כְּסוֹס שׁוֹטֵף בְּמִלְחָמָה'.

הרד"ק (ירמיהו ח, ו) פירש, וז"ל, ולרוב המרוצה אמר שׁוֹטֵף שהוא כמו נחל שׁוֹטֵף במרוצתו במלחמה, עכ"ל. ולפי-רושו כְּסוֹס שׁוֹטֵף בְּמִלְחָמָה, הוא ענין של מהירות וריצה. ועין מסילת ישרים (פרק ב', ד"ה והנה ירמיהו) שביאר שסיבת ריצתו הוא מפני שאינו מתבונן כלל, וז"ל, והנה ירמיהו היה מתאונן על רוע בני דורו מפני היותם נגועים בנגע המדה הזאת, שהיו מעלימים עיניהם ממעשיהם בלי ששימו לב לראות מה הם. הלהעשות אם להעזב? ואמר עליהם (ירמיהו ח, ו) אֵין אִישׁ נָחֵם עַל רָעָתוֹ לֹאמַר מָה עָשִׂיתִי כִּלְה נָשָׁב בְּמִרוּצָתָם כְּסוֹס שׁוֹטֵף בְּמִלְחָמָה. והיינו, שהיו רודפים והולכים במרוצת הרגלם ודרכיהם מבלי שיניחו זמן לעצמם לדקדק על המעשים והדרכים, ונמצא שהם נופלים ברעה בלי ראות אותה, עכ"ל.

ויתר על כן פירש האברבנאל (שם), וז"ל, והוא אומרו אֵין אִישׁ נָחֵם עַל רָעָתוֹ לֹאמַר מָה עָשִׂיתִי אבל בהפך שפלה שָׁב בְּמִרוּצָתָם כלומר ללכת ברשעתם כְּסוֹס שׁוֹטֵף בְּמִלְחָמָה שלא ישוב מפני כל, והיותר קשה שראיתי בענינם הוא שחושבים ומחזיקים את נפשם כחכמים ונבונים, עכ"ל. כלומר לא רק שלא מתבוננים, אלא מחזיקים את עצמם חכמים ונבונים.

וכן דרש בשו"ת בית יצחק (יורה דעה א הקדמה) את דברי ירמיהו על דרך המוסר, וז"ל, כְּסוֹס שׁוֹטֵף בְּמִלְחָמָה. הצבי אם ינוס יברח מפחד בן קשת, יחזור ראשו לאחוריו, יראה אם הרחיק ממקום הנזק ויביט אל הדרך אשר עבר ממנו. וכן האדם השב לה' החרט על עונותיו, יסור מדרך הרע, ועיניו אחור יחזו אל המון פשעיו אשר חטא, ויחשוב דרכו, ישית לבו למסילה דרך הלך וינחם. אכן לא כן דרך החוטא אשר תמתיק לו הרעה, הוא ישים מבט עינו אל הדרך אשר לפניו, ומה שעבר לא ישים על רוחו. וכסוס נדמה אשר שונה הוא מהצבי לא יביט לאחוריו רק לפניו, לא ינחם ולא יתעצב על לבו, ועל זה מר צעק ירמיהו (שם) כִּלְה נָשָׁב בְּמִרוּצָתָם כְּסוֹס שׁוֹטֵף בְּמִלְחָמָה, לא יקחו דרך הצבי למשל להם, רק כסוס ישטופו, כְּסוֹס שׁוֹטֵף בְּמִלְחָמָה, עכ"ל.^א

סוֹס מוֹכֵן לְיוֹם מִלְחָמָה – השתדלות. וְלֵה' הַתְּשׁוּעָה - בטחון

וכן כתיב בהקשר לסוס ולמלחמה; (משלי כא, לא) סוֹס מוֹכֵן לְיוֹם מִלְחָמָה וְלֵה' הַתְּשׁוּעָה. וביאר הרבינו בחיי (במדבר יג, ב הקדמה לפרשת שלח), וז"ל, שלמה המלך ע"ה יזהיר כל אדם בכתוב הזה שיעשה כל דבר שיצטרך לעשות ובדרך הטבע כל מה שבכוחו, ושימסור השאר בידי שמים וכו'. באה מצות התורה לישראל לעשות כל השתדלותם בהכנות האלה ואחר כך למסור הענין למי שהתשועה לו, כי התורה לא תסמוך על הנס לעולם, עכ"ל. ועל דרך זה פירש

^א ועיין במלבי"ם (שם), וז"ל, הם דומים לסוס שבעת יפגע את האויב במלחמה וירון לאחר עקר תכלית מרוצתו לאחור, הוא כדי שיוכל לחזור וליפול על האויב בכח יותר נמרץ, עכ"ל. ולדבריו גם הסוס הולך לאחור, אולם זאת על מנת לחזור וליפול על האויב בכח יותר נמרץ, כלשונו.

^ב ופירוש נוסף מצאנו באלשיך (שם), וז"ל, כְּסוֹס שׁוֹטֵף בְּמִלְחָמָה, והוא ענין מאמר הירושלמי מסכת ע"א (ע"ז פ"א, ה"ו) על ר' יהודה מתיר בסוס, שאמרו שלא התיר בן בתירא אלא בסוס זכר מפני שהורג אדוניו במלחמה, שהולך אחר תאוותו להפיל עצמו על סוסיו ויפיל רוכבו אחור ועל כן התיר למוכרו לגוים, עכ"ל. ובבבלי (עבודה זרה ז ע"ב) נחום המדי אומר: מוכרין להן סוס זכר וזקן במלחמה. וכתבו בתוספות (שם, ד"ה סוס זכר), וז"ל, סוס זכר זקן במלחמה - פי' ר' אלחנן דלהכי נקט זכר במלחמה כדאמרינן בירושלמי גבי בן בתירא מתיר בסוס לא אמרו אלא בסוס זכר שהורג את אדוניו במלחמה, וזקן נמי נקט דשמא ימות במלחמה ויהרוג בעליו עמו, ומילי מילי קתני, עכ"ל. ועין במהר"ם מלובלין (ע"ז ז ע"ב תוס' ד"ה סוס זכר), וז"ל, ר"ל דשני דברים הן דמתיר סוס זכר במלחמה וכן סוס זקן במלחמה ובמלחמה דקתני קאי אתרווייהו אוכר וגם אוקר, ומ"מ הירושלמי אינו כשיטת הגמרא דילן בשמעתי דבשמעתי משמע דבן בתירא מתיר בכל ענין אלא שנחום המדי מחלק בין סוס זכר לנקבה ובירושלמי מפרש דבן בתירא נמי אינו מתיר אלא בסוס זכר, עכ"ל. ועין ע"ז יד ע"ב, ותוספות (ד"ה וכן ביתירא מתיר בסוס).

המבט הפנימי

מאורעות הזמן מבעל בלבבי משכן אבנה

מלחמה - אתחלתא דגאולה (מגילה יז"ב)

עמוד ב'

מלחמה - סוס

השפתי כהן (דברים יז, טז) את הציווי רק לא ירבה לו סוסים, וז"ל, אף על פי שהוא מלך עם כל זה הוא בעצמו לא ינהג בתכסיסי מלכות כמו מלכי אומות הקדמונים שלא היה מורא שמים עליהם והיו חושבין שריבוי הסוסים ירבה החיל

לנצח המלחמה שנאמר (משלי כ"א, ל"א) סוס מוכן ליום מלחמה, לא כן ישראל כי מלחמתם היא ביד הקדוש ברוך הוא לא על ידי סוסים ורכב, עכ"ל.

סוס ורכבו רמה בים - שורש מלחמה עם סוס

ושורש מלחמה עם סוס מצינו במלחמה עם מצרים בקרי"ס, שכתוב (שמות טו, א) סוס ורכבו רמה בים. ואמרו (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פרשה ו), וז"ל, דרש פפוס לְסַסְתִּי בְּרִכְבִּי פְרָעָה (שה"ש א, ט) רכב פרעה על סוס זכר, כביכול נגלה עליו הקב"ה על סוס זכר שנא' דְּרִכְבְּתָ בְּיָם סוּסֶיךָ וגו' (חבקוק ג, טו). רכב פרעה על סוס נקבה, כביכול נגלה עליו הקדוש ברוך הוא על סוס נקבה שנא' לְסַסְתִּי בְּרִכְבִּי פְרָעָה. אמר לו ר' עקיבא דייך פפוס, אמר לו ומה אתה מקיים לְסַסְתִּי בְּרִכְבִּי פְרָעָה, אמר לו לְסַסְתִּי כתיב, אמר הקדוש ברוך הוא כשם שששתי על המצרים לאבדם כך כמעט ששתי על ישראל לאבדם, ומי גרם להם שינצלו מימינם ומשמאלם, בזכות התורה.^ג

והגר"א (אדרת אליהו במדבר פרק כב - מהדורא תליתאה פסוק ל (פרשת בלק)) ביאר את פנימיות עניין ה'סוס', וז"ל, הענין הוא כי סוס הוא ענין גדול והקב"ה אמר עליו כמה פסוקים, וכמ"ש התתן לסוס גבורה התלביש צוארו רעמה (איוב ל"ט ו"ט), ומשתבח מאוד בו. והענין הוא כי סוס הוא אחורי מלכותא דרקיעא והוא לוחם מלחמות ישראל וכמ"ש באיוב (שם) ומרחוק יריח מלחמ' רעם שרי' ותרועה, עכ"ל.^ד

^ג ועין הרחבת דברים בשהש"ר (א, ד). ובעוד מדרשים.

^ד וע"ע במלבי"ם (זכריה א, ח ביאר העניין).